

تأثیر بازی‌های کنشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش از دبستان شهر کرمان

معظمه بهرام‌نژاد^۱، مهشید ایزدی^۲، فاطمه کاظمی^۳

^۱دانشجوی کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی تربیتی

^۲استاد دانشگاه علامه طباطبائی

^۳دانشجوی روان‌شناسی بالینی دانشگاه علامه طباطبائی

نویسنده مسئول:

معظمه بهرام‌نژاد

چکیده:

پژوهش حاضر به منظور بررسی میزان تأثیر بازی‌های کنشی بر قاطعیت، همکاری و خویشتن‌داری کودکان پیش از دبستان اجرا شد. روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی است. برای انجام این پژوهش دو گروه از کودکان پیش از دبستان از دو مهدکودک شهر کرمان انتخاب گردید و با استفاده از روش نمونه‌گیری غیر احتمالی در دسترس و هدفمند انتخاب و به صورت گمارش تصادفی ۱۵ نفر از کودکان در گروه آزمایش و ۱۵ نفر از آن‌ها در گروه کنترل قرار گرفتند. برای این کار، به مدت یک ماه بازی‌های کنشی همراه با کودکان اجرا شد و برای کودکان پرسشنامه مقیاس مهارت‌های اجتماعی گرشام و الیوت به کار برده شد و تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش آزمون تحلیل کوواریانس انجام شد. در مجموع، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که آموزش بازی‌های کنشی به کودکان باعث افزایش مهارت‌های اجتماعی آن‌ها شده است و میزان قاطعیت، همکاری و خویشتن‌داری آن‌ها را با در نظر گرفتن ($P > 0/05$) افزایش داده است. بر اساس این یافته‌ها به دست‌اندرکاران مراکز مهدکودک و مربیان آن‌ها پیشنهاد می‌شود که با سوق دادن و تشویق کودکان به بازی‌های کنشی دستیابی کودکان به یادگیری مهارت‌های اجتماعی را تشویق نمایند.

واژگان کلیدی: بازی‌های کنشی، مهارت‌های اجتماعی، کودکان پیش از دبستان، آموزش

مقدمه

از دهه ۱۹۶۰ و پس از آن که اهمیت مهارت‌های اجتماعی بزرگسالان آشکار گردید به موضوع مهارت‌های اجتماعی کودکان نیز پرداخته شد (سلیمان‌نژاد و سودی، ۱۳۹۲). فرایند اجتماعی‌شدن به بایدها و نبایدها، مهارت‌ها، تمایلات، دیدگاه‌ها و رفتارها شکل می‌دهد تا به‌طریقی شایسته و دلخواه نقش اجتماعی فرد در زمان اکنون و آینده روشن شود. در این فرایند کسب و بهره‌گیری از مهارت‌های اجتماعی و چگونگی برهم‌کنش و ارتباط با سایرین، به‌ویژه در میان نوجوانان، از اجزای بنیادین رشد اجتماعی به‌شمار می‌رود (امیریان‌زاده و بشارتی، ۱۳۹۷). نقصان در مهارت‌های اجتماعی مردم را از حضور در جامعه دور کرده، گوشه‌نشین ساخته و آن‌ها را بسوی چالش‌های عاطفی، گوشه‌گیری و متعاقب آن افسردگی می‌کشاند. آمادگی رویارویی با چالش‌های روزانه می‌تواند با کسب مهارت‌های اجتماعی، شناختی، عاطفی و میان‌فردی حاصل آید (شالچی، وحیدی‌نیا، دادخواه، علی‌پوری نیاز و مقیمی فام، ۲۰۱۸).^۳

مهارت‌های اجتماعی که نشانگر صحت در رفتار و ارتباط اجتماعی هستند، دربردارنده رفتارهایی می‌باشند که توانایی ارتباط کارا و اجتناب از واکنش‌های ناشایست را پدید می‌آورند. یکی از ارزنده‌ترین آرمان‌های آموزشی دوران کودکی گسترش مهارت‌های اجتماعی است و صحت فردی و اجتماعی و همچنین پیشرفت درسی از توانمندی کودکان و بزرگسالان در این مهارت‌ها اثر می‌پذیرد. شمار زیادی از کودکان به کسب مهارت‌های اجتماعی ناآل نمی‌شوند. این رخداد پیشرفت چالش‌های روان‌شناختی به‌مانند شکست در ارتباط با هم‌سالان، نتایج ضعیف درسی، حضور نیافتن در فعالیت‌های فوق‌برنامه و گوشه‌گیری، عدم پذیرش از سوی هم‌سالان، اضطراب، افسردگی و خشم را در سنین کودکی و پس از آن به‌دنبال دارد (گرم‌رودی و وحدانی‌نیا، ۱۳۸۵).

خانواده، دوستان مدرسه، رسانه‌ها، جنسیت، تبار، شرایط اقتصادی-اجتماعی و تحرک بدنی از مولفه‌های گوناگونی هستند که رشد اجتماعی کودک را هدایت می‌کنند. واکنش کودکان به این اجزای بنیادی و چگونگی این اجزا پیشرفت اجتماعی و رشد کودک را به‌سرعت پیش‌برده یا دچار کمی‌وکاستی می‌سازد (دهقان، میرزاخانی و طباطبایی، ۲۰۱۷).^۴ «خودکارآمدی» نقشی بینابینی در ویژگی‌های شخصیتی و مهارت‌های اجتماعی دارد (شمسی و امیریان‌زاده، ۲۰۱۷).^۵ به‌هنگام بازی‌های ادراکی-حرکتی، کودک پیرامون شکل‌ها، رنگ‌ها و رابطه‌های علت‌ومعلولی به شناختی دست می‌یابد که این امر رشد شناختی کودک را بهبود می‌بخشد (امانی، پوستانچی، ۲۰۱۸).^۶ از نخستین کسانی که دریافت «بازی و انمودسازی» کودک را به کسب مهارت‌های جدید و تمرین و بهبود مهارت‌ها توانا می‌سازد، پیازه بود (هاشمی پور و محمدی، ۱۳۹۷).

هارجی (۱۹۸۶) تعریف‌های گوناگون را بررسی کرده، بر چشم‌اندازهای گوناگون مهارت اجتماعی تاکید نموده و در تعریف آن می‌گوید: «مجموعه‌ای از رفتارهای هدفدار، به‌هم‌پیوسته و سازگار با شرایط که آموزش‌پذیر بوده و فرد بر آن‌ها نظارت دارد» (پیرامی و مرادی، ۱۳۸۵). درمجموع می‌توان گفت: «فرد دارای مهارت اجتماعی توانایی خوبی در سازگاری با محیط پیرامون دارد و از مشاخره گفتاری و زدوخورد فیزیکی با سایرین اجتناب می‌کند. اما فرد فاقد مهارت اجتماعی در بیشتر اوقات دارای مشکلات رفتاری است» (گرم‌شام، ۲۰۱۱: به‌نقل از سلیمان‌نژاد و سودی، ۱۳۹۲)، (گرم‌شام و الیوت، ۱۹۹۳: به‌نقل از مظفری، ۱۳۸۹).

کودک نقش‌های اجتماعی خود را با بازی و در سنین ۶ تا ۱۲ سالگی فرامی‌گیرد. در دیدگاه فروید بازی کنشی است که به تخلیه کودک می‌انجامد. کودک از طریق بازی با موقعیت‌های دشوار و چالش‌برانگیز رویارو می‌شود. او (کودک) به‌هنگام بازی با تصورنمودن خود به‌مانند یک بزرگسال تجربه‌هایی کسب می‌کند که وی را برای روبرو شدن با رویدادهای آینده آماده می‌سازد (احمدوند، ۱۳۹۴). شمار زیادی از بازی‌هایی که در فضای باز انجام می‌شوند در فضای بسته نیز انجام‌پذیر هستند. برخی آموزشگاه‌ها دارای مکانی برای بازی‌های گوناگون می‌باشند تا کودکان به‌ویژه در روزهای سرد و بارانی بتوانند به بازی‌های پر جنب و جوش بپردازند. بازی‌های فعال، ذهنیتی پویا را در راستای دگرگون‌ساختن رفتار، تصحیح مهارت به‌گونه‌کنش‌مند و منطبق‌ساختن آن مهارت با سایر زمینه‌ها پدید می‌آورند. بازی هیچ‌گاه در احاطه یک کنش خاص نیست و این فعالیت به همه ابعاد گرایش می‌یابد. در کودکان به بازی‌های کنشی پیچیده‌تری مانند بازی‌های همراه با دویدن و بازی‌های پر جنب‌وجوش می‌پردازند (احمدوند، ۱۳۹۴).

گاه ممکن است افرادی که فقط روزهای اندکی از هفته را به بازی‌های کنشی می‌پردازند به‌زبردستی افراد با تجربه‌تر شوند.^۷ (روپ، کانل، اسمیتر، ۲۰۱۹). در زمینه کار با کودکان ناشنوا «بازی‌درمانی» می‌تواند به بهبود مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی کودکان بیانجامد. از این‌رو، کارشناسان بهداشت می‌توانند از رویکرد درمانی همچون رویکردی کارا جهت ارتقای سازگاری اجتماعی و مهارت‌های تعامل با دیگران در

3. Shalchi, Vahidinia, Dadkhah, Alipourinaiz, Moghimifam

4. Dehghan, Mirzakhani, Tabatabaei

5. Shamsi, Amiranzadeh

6. Amani, Malahat, Poustinchy, Sabra

7. Michael A. Rupp, Daniel S. McConnell, Janan A. Smither

این زمینه استفاده کنند. (بریمانی، اسدی، خواجهوند، ۲۰۱۸)^۸. این بررسی پیش از هر چیز به اثرگذاری بازی‌های کنشی بر مهارت‌های اجتماعی در جنبه‌های گوناگون آن، جدیت در کار، همکاری و خویشتن‌داری می‌پردازد.

روش پژوهش

در این پژوهش از نوع کاربردی و از رویکرد نیمه آزمایشی استفاده شده است. جامعه موردنظر پژوهش حاضر، کلیه مهدکودک‌های شهر کرمان در سال ۱۳۹۸ تشکیل داده‌اند. در نمونه مورد مطالعه دو مهدکودک به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب گردید. در این پژوهش کودکان به دو گروه (۱۵ نفر گروه کنترل و ۱۵ نفر گروه گواه) تقسیم شدند. از گروه کنترل ابتدا یک پیش‌آزمون گرفته شد و رفتار تک‌تک دانش‌آموزان ارزیابی گردید. جلسات آزمون پیش‌آزمون به مدت یک ماه به طول انجامید و طی یک ماه، بازی‌های کنشی با هر دو گروه کنترل و گواه با استفاده از شعر، کتاب‌خوانی، طناب، عروسک، توپ، دست ورزی، بازی‌های نمایشی انجام شد. طی دو جلسه پیش‌آزمون و پس‌آزمون، آزمون مهارت اجتماعی در گروه‌های گواه و کنترل، ارزیابی شد. در این ارزیابی بعضی از کودکان پرخاشگر بودند، بعضی از کودکان قادر به برقراری روابط اجتماعی نبودند و بعضی از کودکان دور از دیگر کودکان نشسته بودند. سپس آن‌ها را با سه نفر از آموزگاران وارد هشت بازی هیجانی کردیم. سپس رفتار آن‌ها مشاهده شد و پس‌آزمون گرفته شد. در گروه گواه هیچ بازی ارائه نشد و کودکان پرخاشگری می‌کردند، در فضای اتاق راه می‌رفتند و یا در یک گوشه نشسته بودند به این گروه هیچ بازی ارائه نشد.

ابزار پژوهش

در این پژوهش برای اندازه‌گیری مشکلات رفتاری و مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش از دبستان از پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی گرشام و الیوت (فرم معلم) استفاده شد. طبق یافته‌های گرشام و الیوت (۱۳۹۰) روایی و پایایی این پرسشنامه تأیید شده است. در فرم آموزگار مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری سنجیده شده است. پایایی درونی مقیاس برای فرم معلمان از ۰/۷۴ تا ۰/۹۵ است (گرشام و الیوت، ۱۹۹۹). میزان پایایی این مقیاس در مطالعه شهیم (۱۳۸۴) با عنوان هنجاریابی مقیاس روش درجه‌بندی مهارت‌های اجتماعی برای کودکان پیش‌دبستانی با چند روش به دست آمد و مطلوب بود. به جهت پاسخگویی به پرسشنامه، پاسخ مناسب درباره دانش‌آموز موردنظر را در یکی از گزینه‌های هرگز، بعضی اوقات، اغلب اوقات، با گذاردن علامت ضربدر در جای مناسب، مشخص کردیم. مؤلفه‌های پژوهش حاضر در جدول (۱) ذکر گردیده است.

جدول (۱): مؤلفه‌های استخراج شده از پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی گرشام و الیوت (۱۳۹۰)

ردیف	مؤلفه	تعداد سؤالات
۱	همکاری	۱۳
۲	قاطعیت	۶
۳	خویشتن‌داری	۱۰
۴	مهارت‌های اجتماعی	۱۷

بحث و یافته‌ها

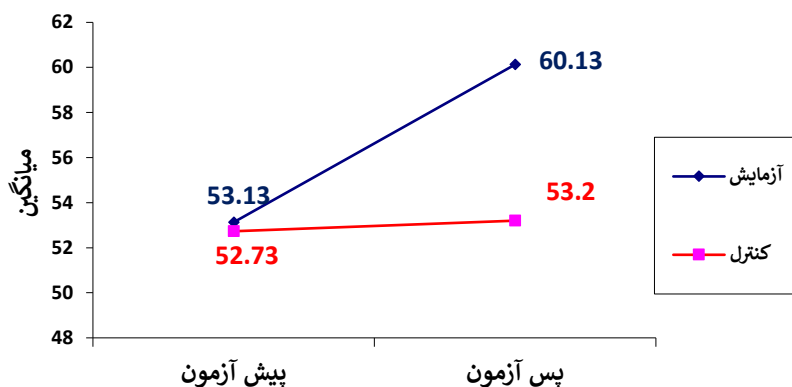
در این بخش، تجزیه و تحلیل یافته‌ها در دو بخش توصیف داده‌ها و تحلیل داده‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش توصیف داده‌ها، شاخص‌های میانگین، انحراف استاندارد متغیرها می‌شوند و در بخش تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تحلیل کوواریانس جهت بررسی و تحلیل فرضیه مطرح شده استفاده می‌شود.

تحلیل توصیفی داده‌ها

شاخص‌های توصیفی مربوط به اثربخشی آموزش بازی‌های کنشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی

جدول (۲): میانگین و انحراف استاندارد نمره‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون مهارت‌های اجتماعی

متغیرها		پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
گروه		انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین
مهارت‌های اجتماعی	آزمایش	53.13	7.71	60.73	6.57
	کنترل	52.73	7.53	53.20	7.45

نمودار (۱): میانگین نمرات مهارت‌های اجتماعی گروه آزمایش و کنترل

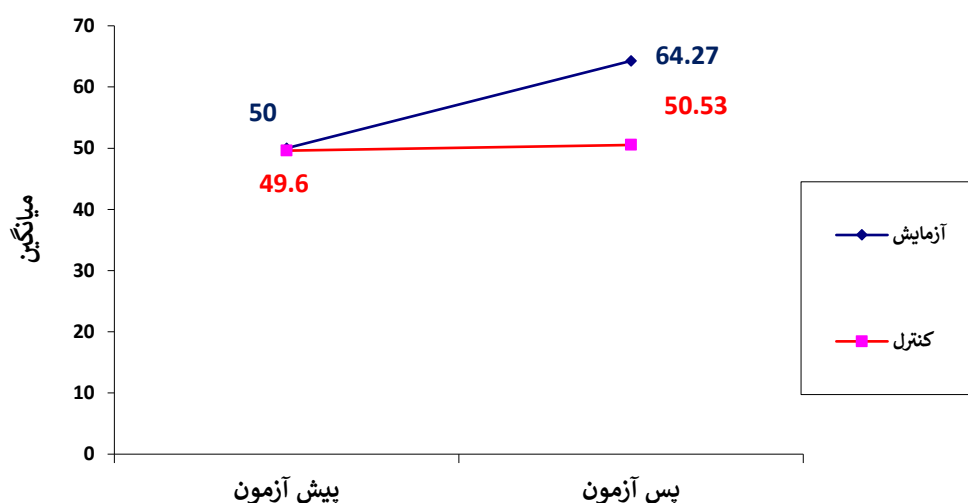
تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها

برای بررسی فرضیه‌های پژوهش مربوط به اثربخشی آموزش بازی‌های کنشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد. قبل از انجام تحلیل کوواریانس، ابتدا پیش‌فرض‌های آن برای فرضیه‌ها مورد بررسی و تأیید قرار گرفت....

شاخص‌های توصیفی مربوط به اثربخشی آموزش بازی‌های کنشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی

جدول (۳): میانگین و انحراف استاندارد نمره‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون مهارت‌های اجتماعی

متغیرها		پیش‌آزمون		پس‌آزمون		گروه
		انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
همکاری	آزمایش	14.87	1.81	18.33	1.29	
	کنترل	14.60	1.12	14.67	1.35	
قاطعیت	آزمایش	21.07	2.52	25.93	1.49	
	کنترل	20.73	3.45	21.07	3.53	
خویش‌داری	آزمایش	14.07	1.03	20.00	2.33	
	کنترل	14.27	2.19	14.80	1.61	
مهارت‌های اجتماعی	آزمایش	50.00	3.21	64.27	3.37	
	کنترل	49.60	4.93	50.53	4.42	

نمودار (۲): میانگین نمرات مهارت‌های اجتماعی گروه آزمایش و کنترل

یافته‌های جدول (۳) میانگین و انحراف استاندارد نمره‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون نمرات مهارت‌های اجتماعی به تفکیک دو گروه آزمایش و کنترل را نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود در مرحله پیش‌آزمون، در گروه آزمایش میانگین نمرات مهارت‌های اجتماعی (۵۰/۰۰) و شاخص‌های آن: همکاری (۱۴/۸۷)، قاطعیت (۲۱/۰۷) و خویش‌داری (۱۴/۰۷) و در گروه کنترل، میانگین نمرات مهارت‌های اجتماعی (۴۹/۶۰) و شاخص‌های آن: همکاری (۱۴/۶۰)، قاطعیت (۲۰/۷۳) و خویش‌داری (۱۴/۲۷) و در مرحله پس‌آزمون در گروه آزمایش میانگین نمرات مهارت‌های اجتماعی (۶۴/۲۷) و شاخص‌های آن: همکاری (۱۸/۳۳)، قاطعیت (۲۵/۹۳) و خویش‌داری (۲۰/۰۰) و در گروه کنترل، میانگین نمرات مهارت‌های اجتماعی (۵۰/۵۳) و شاخص‌های آن: همکاری (۱۴/۶۷)، قاطعیت (۲۱/۰۷) و خویش‌داری (۱۴/۸۰) می‌باشد.

فرضیه اول: بازی‌های کنشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی تاثیر دارد.

جدول (۴): نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه گروه‌ها از لحاظ مهارت‌های اجتماعی کودکان در مراحل پس‌آزمون با کنترل اثر پیش‌آزمون

منابع تغییرات	مجموع مجذورات (SS)	درجه آزادی (df)	میانگین مجذورات (MS)	F	سطح معناداری	ضریب اتا
پیش‌آزمون	185. 113	1	185. 113	20. 190	. 000	. 428
گروه	1360. 636	1	1360. 636	148. 401	. 000	. 846
خطا	247. 554	27	9. 169			
مجموع	1847. 200	29				

همان‌گونه که از یافته‌های جدول (۴) مشاهده می‌شود مقدار ($P < 0.05$ و $F(1, 27) = 148.401$) با درجات آزادی (۱ و ۲۷) در سطح ۰/۰۵ از لحاظ آماری معنادار می‌باشد. از این رو می‌توان نتیجه گرفت بازی‌های کنشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی مؤثر است. فرضیه دوم: بازی‌های کنشی بر مهارت‌های همکاری کودکان پیش‌دبستانی تاثیر دارد.

جدول (۵): نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه گروه‌ها از لحاظ مهارت‌های همکاری کودکان در مراحل پس‌آزمون با کنترل اثر پیش‌آزمون

منابع تغییرات	مجموع مجذورات (SS)	درجه آزادی (df)	میانگین مجذورات (MS)	F	سطح معناداری	ضریب اتا
پیش‌آزمون	10. 402	1	10. 402	7. 340	. 012	. 214
گروه	94. 184	1	94. 184	66. 457	. 000	. 711
خطا	38. 265	27	1. 417			
مجموع	149. 500	29				

همان‌گونه که از یافته‌های جدول (۵) مشاهده می‌شود مقدار ($P < 0.05$ و $F(1, 27) = 66.457$) با درجات آزادی (۱ و ۲۷) در سطح ۰/۰۵ از لحاظ آماری معنادار می‌باشد. از این رو می‌توان نتیجه گرفت بازی‌های کنشی بر مهارت‌های همکاری کودکان پیش‌دبستانی مؤثر است. فرضیه سوم: بازی‌های کنشی بر مهارت‌های قاطعیت کودکان پیش‌دبستانی تاثیر دارد.

جدول (۶): نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه گروه‌ها از لحاظ مهارت‌های قاطعیت کودکان در مراحل پس‌آزمون با کنترل اثر پیش‌آزمون

منابع تغییرات	مجموع مجذورات (SS)	درجه آزادی (df)	میانگین مجذورات (MS)	F	سطح معناداری	ضریب اتا
پیش‌آزمون	51. 090	1	51. 090	8. 912	. 006	. 248
گروه	166. 385	1	166. 385	29. 025	. 000	. 518
خطا	154. 777	27	5. 732			
مجموع	383. 500	29				

همان گونه که از یافته‌های جدول (۶) مشاهده می‌شود مقدار ($P < 0.05$) و $F(27, 1) = 29.025$ با درجات آزادی (۲۷ و ۱) در سطح ۰/۰۵ از لحاظ آماری معنادار می‌باشد. از این رو می‌توان نتیجه گرفت بازی‌های کنشی بر مهارت‌های قاطعیت کودکان پیش‌دبستانی مؤثر است. فرضیه چهارم: بازی‌های کنشی بر مهارت‌های خویشنداری کودکان پیش‌دبستانی تأثیر دارد.

جدول (۷): نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری برای مقایسه گروه‌ها از لحاظ مهارت‌های خویشنداری کودکان در مراحل پس‌آزمون با کنترل اثر پیش‌آزمون

منابع تغییرات	مجموع مجذورات (SS)	درجه آزادی (df)	میانگین مجذورات (MS)	F	سطح معناداری	ضریب اتا
پیش‌آزمون	22.376	1	22.376	6.711	.015	.199
گروه	210.267	1	210.267	63.063	.000	.700
خطا	90.024	27	3.334			
مجموع	315.200	29				

همان گونه که از یافته‌های جدول (۷) مشاهده می‌شود مقدار ($P < 0.05$) و $F(27, 1) = 63.063$ با درجات آزادی (۲۷ و ۱) در سطح ۰/۰۵ از لحاظ آماری معنادار می‌باشد. از این رو می‌توان نتیجه گرفت بازی‌های کنشی بر مهارت‌های خویشنداری کودکان پیش‌دبستانی مؤثر است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش در پی کاوش پیرامون اثرگذاری بازی‌های کنشی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان است. یافته‌های ما، الگوی تأثیرگذاری بازی‌های کنشی بر روی مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی را نمایان ساخت. چنانکه پس از انجام بازی‌های کنشی همکاری، جدیت و خویشتن‌داری در رفتار کودکان مشهود بود. این یافته‌ها با گزارش‌های برزگر بفرویی و عمو قدیری (۱۳۹۶) که تأثیر بازی با لگو بر مهارت‌های کودکان را آشکار ساختند (بازی‌های استفاده‌شده در این پژوهش بازی‌هایی گروهی و با گرایش اجتماعی بودند) مطابقت دارد. صباحی، عربی و حقیقی (۱۳۹۷) نیز در بررسی مقایسه‌ای پیرامون دو گروه بازی‌های آزاد و ژیمناستیک اختلاف معناداری در مهارت‌های اجتماعی نیافتند. همچنین یافته‌های این مطالعه با یافته‌های بررسی آقاجانی، جبارف و مصطفی‌اوف همسو می‌باشد. این پژوهش‌گران دریافتند که میان رشد روانی کودکان (مهارت اجتماعی و بهره‌هوشی)، نوع و زمان بازی و نوع اسباب‌بازی آن‌ها می‌توان پیوند معناداری یافت. در پژوهشی که به زبان لاتین انتشار یافت محققان دریافتند که بازی‌درمانی، مشکلات درونی کودکان را کاهش می‌دهد (افضلی، اسماعیلی، رجبی و وکیلی، ۲۰۱۶).^۹

اثر بخشی بازی‌درمانی در کاهش مشکلات رفتاری کودکان توسط نتایج مطالعات بیرون از کشور نیز پشتیبانی می‌گردند. این پژوهش‌ها اثر بازی‌درمانی در کاهش اختلال بی‌توجهی در کودکان را آشکار می‌سازند. یافته‌های پژوهش حاضر از نتایج سایر پژوهش‌ها پیرامون اثر مثبت درمان در کاهش اختلالات رفتاری در کودکان پشتیبانی می‌کنند (جعفری، محمدی، خانبانی، فرید، جیتی، ۲۰۱۱).^{۱۰}

^۹. Afzali, Esmaili, Rajabi, Vakili

^{۱۰}. Jafari, Mohammadi, Khanbani, Farid, Chiti

منابع

آقاجانی، ط، جبارف، ر و مصطفی یوف، م (۱۳۹۳). تأثیر بازی بر مهارت اجتماعی کودکان (مورد مطالعه کودکان مقطع مهدکودک استان تهران). مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال ششم، شماره سوم.

- احمدوند، م (۱۳۹۴). روان شناسی بازی. تهران: نشر دانشگاه پیام نور. چاپ سوم.
- امیریان زاده، م و بشارتی، ف (۱۳۹۷). تأثیر آموزش مهارت های زندگی بر مهارت های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه ی اول. نشریه زن و جامعه (جامعه شناسی زنان). دوره ۹، شماره ۳.
- آلسون، م و هرگنهان، بی. آر (۲۰۰۹). مقدمه ای بر نظریه های یادگیری. ترجمه علی اکبر سف (۱۳۹۶). تهران: نشر دوران. چاپ شانزدهم، ویرایش هشتم.
- برزگر بغروی، ک و عمو قدیری، م (۱۳۹۶). تأثیر بازی با لگو بر مهارت های اجتماعی کودکان پیش از دبستان. فصلنامه سلامت روان کودک، دوره چهارم، شماره ۳.
- بیرامی، م، مرادی، ع (۱۳۸۵). تأثیر آموزش مهارت های اجتماعی بر کفایت اجتماعی دانش آموزان (مدل فلنر). نشریه پژوهش های نوین روانشناختی (روانشناسی دانشگاه تبریز). دوره ۱، شماره ۴.
- پینتریچ، پال آر و شانک اچ. دیل. انگیزش در تعلیم و تربیت، نظریه ها، تحقیقات و کاربردها. ترجمه مهرناز شهرآرای (۱۳۹۶). تهران: نشر علم.
- ریاحی، ف، امینی، ف و صالحی ویسی، م (۱۳۹۱). مشکلات رفتاری کودکان و ارتباط آن با سلامت روان مادران. مجله دانشگاه علوم پزشکی پارس (دانشگاه علوم پزشکی جهرم). دوره دهم، شماره ۱.
- سلیمان نژاد، ا، سودی، ح (۱۳۹۳). بررسی تأثیر آموزش مهارت های اجتماعی از طریق قصه های قرآنی بر کودکان. نشریه روان شناسی و دین. دوره ۷، شماره ۲. دوره ۱۱، شماره ۲.
- شهیم، س (۱۳۸۴). هنجاریابی مقیاس روش درجه بندی مهارت های اجتماعی برای کودکان پیش دبستانی، مجله روانپزشکی و روان شناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)
- صباحی، ص، عربی، سیده م و ولایتی حقیقی، و (۱۳۹۷). تأثیر فعالیت های ژیمناستیک و بازی های آزاد بر مهارت های اجتماعی و مشکلات رفتاری کودکان ۳ تا ۶ سال. نشریه مطالعات ورزشی، شماره ۲۵.
- کریمی، م، کیخاونی، س و محمدی، م (۱۳۸۹). تأثیر آموزش مهارت اجتماعی بر اختلالات رفتاری کودکان دبستانی. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام. دوره هجدهم، شماره سوم.
- گرمارودی، غ و وحدانی نیا، م (۱۳۸۵). سلامت اجتماعی؛ بررسی میزان مهارت های اجتماعی دانش آموزان. نشریه پایش. دوره ۵، شماره ۲.
- هاشمی پور، سیده س و محمدی، ک (۱۳۹۷). اثربخشی بازی درمانی کودک - محور مهارت های هیجانی و اجتماعی کودکان مبتلا به اختلال آنیستیک. مجله طب پیشگیری، سال پنجم، شماره دوم.
- یگانه، ط (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش مهارت های اجتماعی بر کنش وری سازشی و اختلال های هیجانی - رفتاری دانش آموزان. نشریه روان شناسی تحولی، سال دهم، شماره ۴۰.

Amani, M., & Poustinch, S. (2019). Effectiveness of a Combined Training Package on Strengthening Visual Perceptual Skills in Preschool Children. *Iranian Rehabilitation Journal*, 17(1), 23-30.

AFZALI, L., ESMAILI, S., RAJABI, H., & VAKILI, S. (2016). Effectiveness of child-centered play therapy on internalizing problems in children.

Barimani, S., Asadi, J., & Khajevand, A. (2018). The effectiveness of play therapy on deaf children's social adaptation and communication skills. *Archives of Rehabilitation*, 19(3), 250-261.

Dehghan, L., Mirzakhani, N., Rezaee, M., & Tabatabaee, M. (2017). The relationship between fine motor skills and social development and maturation. *Iranian Rehabilitation Journal*, 15(4), 407-414.

Jafari, N., Mohammadi, M. R., Khanbani, M., Farid, S., & Chiti, P. (2011). Effect of play therapy on behavioral problems of maladjusted preschool children. *Iranian journal of psychiatry*, 6(1), 37.

Jafarisani, h., Hejazi, z & Vaghari, z. (2017). Study of effect of group investigation method on the development of students' social skill.

Jamali Paghale, S., Khademi Ashkzari, M., Akhavan Tafti, M., & Abedi, A. (2018). Effectiveness of Early Educational Interventions on Self-Regulation Skills in Preschool Children. *Iranian journal of Learning and Memory*, 1(1), 31-41.

Rupp, M. A., McConnell, D. S., & Smither, J. A. (2019). Examining associations between action game play and motor control. *Acta Psychologica*, 193, 55-65.

Shamsi, F., & Amirianzadeh, M. (2017). The mediating role of self-efficacy for personality traits and social skills.

Xuan, X., Chen, F., Yuan, C., Zhang, X., Luo, Y., Xue, Y., & Wang, Y. (2018). The relationship between parental conflict and preschool children's behavior problems: A moderated mediation model of parenting stress and child emotionality. *Children and Youth Services Review*, 95, 209-216.